

UN ESTUDI SOBRE ELS FOTÒGRAFS GIRONINS

Dolors Grau i Ferrando

Mercès a l'interès del públic per aquelles velles imatges que rememoraven un passat "bell" i idíl·lic, els col·leccionistes varen començar a recopilar arran i arreu tota mena d'imatges antigues. Aquest aspecte melangiós ha deixat pas a l'estudi del valor informatiu i documental de les fotografies, i a la seva promoció en els municipis com a fons d'arxiu, amb personalitat pròpia des de fa poc més d'una dècada; de fet, pocs anys més tard que els professionals arribessin als arxius dels ajuntaments. Els petits o grans fons, segons cada cas, amb els quals es varen trobar els arxivers, varen ser els nuclis primigenis, a partir dels quals es varen consolidar i expandir moltes vegades, mercès a l'aportació d'interessants col·leccions particulars. Aquesta potenciació es va veure accentuada per l'interès que el públic mostra per aquestes velles imatges, que contrasta amb el desinterès pels eixuts i antiestètics acords de plens.

Actualment algunes institucions com la Diputació de Girona, o diversos ajuntaments, com el de la ciutat dels quatre rius, compten amb fons d'imatges importantíssims, seguits d'altres municipis com Figueres, on 11.000 imatges que arrenquen des de l'any 1880 estan convenientment inventariades i informatitzades. En d'altres municipis no compta tant la quantitat com la qualitat, com és el cas de l'Escala, on tenen 836 plaques de vidre de Josep Esquirol, mentre que en d'altres el que interessa és la seva especialització en un tema, com a Salt, on hi ha un fons d'imatges sobre el món tèxtil.

Conjunts tan llaminers no podien esperar a la seva completa inventariació i catalogació, i són nombroses les institucions que han iniciat la publicació del seu fons d'imatges. L'any 1981, l'ajuntament de Girona va publicar el primer número d'una prolífica i famosa col·lecció anomenada "Girona en Imatges", a càrrec d'Emili Massanas, el protagonista d'aquesta comunicació. En el primer número es va seguir el format clàssic de llibre estàndard, però ben aviat es va veure substituït per carpetes de làmines fotogràfiques individuals. Aquesta nova manera de reproduir paisatges i retrats de la vida de la segona meitat del vuit-cents i les primeres dècades del nou-cents, es va convertir en una característica de les publicacions dels fons d'imatges. L'Escala va encetar també una col·lecció d'aquestes característiques, i a partir del 1990, la idea va ser seguida per altres municipis.

L'arxiu d'Imatges Emili Massanas i Burcet

L'objectiu de la Diputació de Girona era, i és, la cooperació i l'assistència als municipis. Per tant no ha d'estranyar que tingui fons propis d'abast comarcal tan importants com els que han generat al llarg de la seva història els serveis arqueològics, l'àrea de patrimoni, i la més que centenària *Revista de Girona*.... Molt recentment l'Arxiu d'Imatges de la Diputació ha vist enriquit el seu fons amb la col·lecció de 40.000 imatges antigues de les comarques de Girona, cedides en dipòsit pels hereus d'Emili Massanas i Burcet, i amb les 300.000 imatges sobre negatiu de la transformació de la Costa Brava a partir de l'any 1957, provinents del fons del fotògraf de premsa Pablito.

Tot i aquests fons, l'arxiu d'Imatges de la Diputació no es va instituir pròpiament fins al 16 de març de 1993, sota el nom d'Emili Massanas i Burcet. Emili Massanas, mort prematurament l'any 1991, va ser un dels pioners en la recuperació de les imatges antigues. Sortosament, la cessió a la Diputació de Girona de la seva col·lecció anava acompanyada d'una quarantena de disquets informàtics, que Massanas havia anat omplint amb dades sobre els fotògrafs gironins.

Precisament un avanç de l'estudi, fins ara inèdit, que Emili Massanas va fer de les fotografies antigues i de mig miler d'autors, és present en aquesta comunicació.

En el llibre *En Mur fotògraf a Sant Feliu*, a Emili se'l defineix com "mig ganxó, expert en fotografia antiga i història de la mateixa". Això serien simples paraules si no fos per la vintena d'exposicions realitzades per ell i que tenien com a tema comú la fotografia antiga. Realitzacions complementades per una dotzena de publicacions de la mateixa temàtica, entre les quals hi ha la coautoria amb Ramon Alberch i Pere Freixas de *L'Arxiu d'imatges. Propostes de classificació i conservació*, editat per la Generalitat de Catalunya a finals dels vuitanta.

Massanas no va ser tan sols un important col·leccionista. L'Emili es va avançar a la seva època. Va deixar de banda el poder evocador i romàntic de les velles fotografies, per tal d'analitzar-les i esprémer-les la informació. Tal com escrivia Josep Clara a la *Revista de Girona* l'any 1991: "al darrera de cada imatge gràfica, a més a més de les persones retratades, volia veure-hi o descobrir-hi la personalitat del fotògraf, saber d'on venia, resseguir-li la trajectòria vital i familiar, datar l'obra... procés que va familiaritzar-lo amb la premsa del segle XIX i la documentació municipal". Fruit d'aquest treball rigorós i sistemàtic és el mig miler de registres de fotògrafs gironins, que s'han de transformar en un diccionari d'autors.

La recerca

Emili Massanas sentia una enorme curiositat per aquests protagonistes i, per a la realització del treball, va comptar amb la seva pròpia col·lecció i tres mitjans més: les notícies a la premsa de l'època, els padrons municipals i el buidatge exhaustiu de diferents publicacions de les primeres dècades de segle, com l'*Album Maravella*, *La Costa Brava*, l'*Album Oficial de Gerona* i el volum de Girona, encarregat a Botet i Sisó, de la *Gran Geografia de Catalunya*, de Carreras i Candi. Mercès a aquestes obres de la primera meitat de segle, on la imatge tenia una notable presència, Emili va elaborar llistats amb tots els autors que havien realitzat alguna fotografia de les comarques de Girona, tenint cura d'anotar al costat de cada nom la imatge que havia pres.

Però Massanas va anar més enllà de l'elaboració de mers llistats. En la recerca històrica de la primera generació de fotògrafs, Emili va intentar establir les relacions familiars, professionals i d'amistat que concorrien entre els autors, alhora que també resseguia les vicissituds de les galeries. Per posar un exemple: per un estudi que es trobava a l'antiga plaça de les Cols de Girona, van passar-hi, Massaguer, Boada, Magistris, Virgili, Fusellas; mentre que en un altre del carrer d'Avinyonet de Figueres, hi van treballar Leclerg, Aranols i Fontana.

Fills, néts, germans.... generacions de fotògrafs, com en el cas dels Unal. L'herència familiar, unida a les freqüents unions i separacions comercials, conformava un laberint de noms semblants: Polbach i Bertran, Bertran J., Bertran, D., Bertran Vda. de J., Bertran Vda. i fill; Germans Unal, Joan Unal d'Ala, Unal i Font, Unal i Belluga, Unal i Marca, Unal i Polbach, Amis Unal d'Ala, Unal i Pagès, Octavi Unal i Ricoma, Emili Unal i Ricoma, Octavi Unal i Anchelergues, Isidre Unal i Anchelergues....

Aquesta nova professió es va estendre ràpidament des del mateix naixement de la fotografia. Immediatament es varen adonar que aturar el temps era una bona font d'ingressos econòmics. Per exemple en Mur tenia obertes, a més d'una galeria a Sant Feliu de Guíxols, dues sucursals: una a Palamós i l'altra a Palafrugell. Però, com el mateix Massanas escrivia, això no denotava

pas una gran empresa amb molt de personal, ja que aquestes sucursals solien estar obertes un sol dia a la setmana, que solia coincidir amb el dia que hi havia més clients potencials: el dia de mercat.

Ben aviat varen ser tants els professionals d'aquest ram, que la publicitat es va convertir en un element important per a la captació de nous clients. Un dels primers anuncis és de l'any 1851 (dotze anys després de l'exposició de la primera fotografia), quan un fotògraf anònim es va anunciar en el periòdic gironí *El Postillón*, tot aclarint que estava de pas i que la seva especialitat eren els retrats al daguerreotip. El caràcter ambulat era consubstancial d'aquesta nova professió. Quan la imatge es va començar a generalitzar, es va fer famosa la figura del fotògraf itinerant, que prenia vistes generals del poble i fotografiava els vilatans endiumenjats per a l'ocasió.

De totes maneres els galeristes també es promocionaven, i ràpidament varen començar a manipular les fotografies; per exemple l'any 1919 en Mur es vanagloriava de refer les fotografies antigues "de retratos antiguos por borrosos o perdidos que están se hacen perfectísimos trabajos en ampliaciones, cambiando peinados, vestidos o lo que convenga".

En la guerra comercial entre fotògrafs, la premsa també prenia part i art. Per exemple l'any 1880, quan la casa Paul Henri de Barcelona creà una sucursal a Sant Feliu de Guíxols, es publicava a *El Eco Guixolense* que les fotografies que tenien exposades al públic "empiezan ya a deteriorarse saliéndoles manchas amarillas". Mentre que d'en Bertran, que ja feia temps que estava establert a Sant Feliu de Guíxols com a fotògraf, n'escrivien que executava els treballs "con perfección, esmero y prontitud".

La datació

Emili Massanas, per poder datar cada autor i conèixer on treballava, va consultar els padrons municipals (sobretot Girona i Figueres), llistes de contribuents a Figueres i multitud de premsa de l'època: *El Autonomista*, *El Heraldo de Gerona*, *El Eco de Gerona*, *La Lucha*, *El Eco Guixolense*, *La Actualidad*, *El Postillón*, *Llevor*, *La Lealtad*, *La Renaixensa*, *L'Avi Munné*, *Lo Gerones*, *Revista de Gerona*, *El Ampurdanés*, *El Puerto*, *El Bajo Ampurdan*, *La Hormiga de Oro* (revista barcelonina), *Nuevo Mundo* (revista madrilenya)...

Emili també va ser un pioner quant a la sistematització de la informació. Amb un avui prediluvià Amstrad i un no menys arcaic processador de textos conegut per Logoscript, va reflexionar sobre el treball que volia fer. Evidentment la sistematització de les fitxes dels autors, fins i tot fa una dècada, era una tasca prou senzilla. La informació que va generar la va guardar en una quarantena de disquets informàtics. Molts disquets tenen la informació duplicada, per tant, la que finalment pot ser utilitzable és molt reduïda. La duplicitat de la informació es deu al fet que Massanas va intentar obtenir, a partir d'un processador de textos, la mateixa informació que podria haver obtingut d'una base de dades.

Amb una base de dades, com el seu mateix nom indica, tenim el cos central de la informació inalterable. I a mesura que l'anem interrogant, anem obtenint els resultats requerits, però mai no interferirem en la informació emmagatzemada en la base de dades. En canvi Massanas va construir infinitat d'arxius: arxius individuals per a contenir la informació de cada autor, arxius per lletres de l'alfabet (un arxiu per a tots els autors que comencen per A, B, C, etc.), per conjunts

de lletres (m-n-o-r, p-r, s-t, u-y, etc.), per poblacions (Figueres, Girona, Sant Feliu de Guíxols...), per comarques.... i una infinitat de llistats: d'autors, d'autors i editors, d'autors per comarques i per ordre alfabètic, d'autors amb indicació de la població, l'adreça i l'any en què havien treballat... tot un laberint d'informació que s'ha de contrastar l'una amb l'altra per arribar a decidir quina és la més completa.

A banda d'aquest interès pels autors, Emili Massanas també va intentar la racionalització de la informació continguda en les imatges i revestir-les d'homogeneïtat, per poder-les analitzar i estudiar en conjunt. El seu intent ja ha estat superat, evidentment, però no es pot menysprear en absolut el raonament que va seguir. En aquesta dissecció hi figurava el format (tarja de visita, tarja postal...), el tipus (fotocrom, fototípia...), la llegenda recto, la llegenda verso (amb indicació de la posició en la fotografia ("ve", vertical esquerra; "vd" vertical dreta; "sd", superior dreta; "ie" inferior esquerra; "id" inferior dreta; "ci", centrat inferior), l'autor, la numeració, el lloc i la descripció.

Llista d'autors i cases comercials, i el lloc on havien treballat

A.G., J.....	Blanes
Agrupació Excursionista de Mataró.....	Mataró
Albo, F	
Allard, H	
Alòs, Joaquim d'.....	Ripoll ?
Alsius, P.....	Banyoles
Alsius i Malagelada, Ramon.....	Banyoles
Alsius i Ricart, Antoni.....	Banyoles
Alviach i Deulonder, Manuel.....	Girona
Alviach i Deulonder, M.....	Trujillo
Alviach, M.....	Madrid
Ampurdanesa, Fotografia.....	Figueres
Amat	
Amill.....	La Bisbal
Anònim.....	Girona
Aranols i Gaspar, Bonaventura.....	Figueres
Arderius i Lesmary, Antoni.....	Figueres
Areñas.....	Barcelona
Arques, E.....	Olot
Arruga, Dr.	
Arte, Luz y.....	Figueres
Arte Moderno.....	Girona
Artigues, J.	
Artística de B. Serra, La.....	Girona
Asociación para el fomento de las b.....	Girona
Audouard, Pau.....	Barcelona
Auli, Francesc Xavier.....	Santa Coloma de Farners

Barber, Joan.....	Girona
Barber, Pereferrer i	Girona
Barber, Pereferrer i	Tossa
Barber, Pereferrer i	Torroella de Montgrí
Barber, Pereferrer i	Banyoles
Barceló, M.	
Barcelonès, C.M.	
Barnès, R.	
Barrera i Fluvià, Víctor	Girona
Barrera i Reina	Girona
Bartomeu, S.	
Batet	
Belluga i Unal	Girona
Belluga i Nevado, Lluís Antoni	Girona
Belluga y su señora.....	Girona
Belluga y su señora.....	Barcelona
Benejam	
Bertran Polbach, I.	Sant Feliu de Guíxols
Bertran, D.	Sant Feliu de Guíxols
Bertran, Vda. de J.	Sant Feliu de Guíxols
Bertran, Vda i fill	
Bertran, J.	Puigcerdà
Bertran i González, Jaume	Sant Feliu de Guíxols
Bisbalense, Fotografia	Bisbal, La
Blasi	
Boada, F.	
Boadas i Baguer, Josep	Girona
Boadas i Baguer, Llorenç	Girona
Boadas, Tomàs Bernardi	Girona
Boadella i Baret, Josep	Dalmau
Boadella i Baret, Narcís	Girona
Boadella, Josep	Girona
Boadella, Dalmau i	Girona
Bonany	
Boned i Pujol.....	Girona
Boned i Pujol.....	Barcelona
Bosch, Domènec	Figueres
Bosch, Domènec	
Bosch, Francesc	Figueres
Brun i Teixidor, Santiago	Caldes de Malavella
Bucovich, Màrius de	
Bulbena, Joan	
Burc, E.	
Bulbena, Joan	

Burch i Solanich, Mariano.....	Sta. Coloma de Farners - El Collell
Butinyà, Jacint.....	Banyoles
Butinyà i Graners, Jaume	Banyoles
Botet, J.	
Bracons, Francesc	Banyoles
Branguli	
Bressanini	
Brun, Gms.	Perpinyà
Casas, Agustí.....	Sant Feliu de Guíxols
Canet i Auger, Emili	Sant Feliu de Guíxols
Cabrera, Ramon.....	Bisbal, La
Callís	Castelló d'Empúries
Camós, Joan Baptista.....	Palamós
Camós, N.	
Canals	
Canudas	
Carbonell, J.	
Carbonell, A.	
Carola i Clotas, Jaume	Girona ?
Carola, Jaume.....	Girona
Carreras i Fina, Joaquín.....	Figueres
Carrillo de Albornoz	
Casals	
Casanobas	
Casas, Emili	Bisbal, La
Casellas	
Castillón	
Cateura, Sebastià.....	Sant Feliu de Guíxols
Cazurro	
C.E.C. Catalunya	
Ceferino	Figueres
Chias, B.	
Cinjordiz	
Claramunt i Antiga, Jaume	Banyoles
Co, J.	
Coll, J.	
Colomines	L'Havana
Coma	
Comas, R.....	Girona
Comavella, R.....	Figueres
Corney i Mir, Joan	Figueres
Corney, N.	
Corominas, Joan.....	Girona
Costa, Josep.....	Girona

Cruells	
Cruells i Santamaria, Josep.....	Banyoles
Dalmau y Boadella fotografos.....	Girona
Dalmau i Vim, Lluís.....	Girona
Dalmau i Mellet.....	Girona
Danes, R.	
Duran i Real, Mateu	
D.C.P.	
Daniel, Enric.....	Sant Feliu de Guíxols
Darnis.....	Figueres
Devesa	
Domènec, N.....	Olot
Dou.....	Ripoll
Duarte	
Duran i Real, M.	
Escat	
Escayola	
Española, La.....	Figueres
Española, Fotografia.....	Figueres
Esplugas, L.....	Barcelona
Esplugas, Laureano.....	Sant Feliu de Guíxols
Esquirol, J.....	Escala, L'
Estela	
Estorch	
Fabrellas.....	Girona
Fabregas	
Fargnoli, Adolf.....	Girona
Fargnoli i Iannetta, Valentí.....	Girona
Fenix, Unal i Polbach, El.....	Figueres
Ferrer, X.	
Ferrer, J.....	Palafrugell
Ferriol i cia.....	Palafrugell
Ferriol i Forgas.....	Palafrugell
Figueres	
Fonalleras	
Fontan.....	Roses
Fontana	
Font i Gumà.....	Figueres
Font-Lecreng.....	Figueres
Font, Pau.....	Figueres
Forgas, J.....	Palafrugell
Forgas, C.	
Foto 6.....	Olot
Fotogràfica, edit	

Fraginals i Massanas, Cristòfol	Sant Feliu de Guíxols
Franco-Catalana.....	Figueres
Fotografia Francesa	
Franco Hispano.....	Barcelona
Franco Hispano.....	Girona
Freixas	Santa Coloma de Farners
Freytas	
Frigola	
Fusellas	
Fusellas i Canades, Joaquim.....	Girona
Gabriel i Roig	
Gafas, Joan.....	Sant Feliu de Guíxols
Gallardo	
Galtier	Figueres
García, Antoni	Girona
García, Antoni	Figueres
García, Antoni	Cassà de la Selva
Gaspar	
Gelabert	Olot
Geli	Sant Feliu de Guíxols
Gerundense Dalmau i Boadella, Fotografia.....	Girona
Gerundense B. Serra, La.....	Girona
Gerundense Puiggari e hijo, Fotografia.....	Girona
Gimbernau i Mias, Antoni	Figueres
Gimbernau i Mias, Jaume	Figueres
Girbal i Balandru, Artur.....	Girona
Girbal, J.	Girona
Girbal, J.	Sant Feliu de Guíxols
Gironès i Tizón, Joan.....	Sant Feliu de Guíxols
Gorze, Auguste	Mataró
Gorze, Auguste	Blanes
Gotarde.....	Olot
Fotografia Gran Via	Girona
Gravalosa	
Griver	Olot
Gubert i Garrofa, Francesc.....	Figueres
Güell, R.	
Guilera	
Guitart i Llorens, Pere.....	Figueres
Guixens, A.	
Guixolense, Fotografia.....	Sant Feliu de Guíxols
Gusiñe.....	Cassà de la Selva
Guyot i Dugene, August.....	Sant Feliu de Guíxols
Guyot i Dugene, August	Barcelona

Henri, Paul	Barcelona
Henri, Paul	Sant Feliu de Guíxols
Hostench, R.	
Ibàñez, Elies	Figueres
Ideal, Foto	Girona
Italina, Fotografia	Sant Feliu de Guíxols
Joarizti i Mariez (currena)	Barcelona
Jou	Girona
Jover	Girona
Jordi, S.	
Juanola, J.	
Korn, Agustí	
León	Girona
Ling	Palafrugell
Llatas	
Llinàs, Joan	Girona
Llobet	Ripoll
Llobet i Cia	Ripoll
Lloansi-Maura	
Llorenç i Ferrer, E.	
Luz y Arte	Figueres
Lux, Fotografia	
M. C., J.	
Magistris i Galiani, Joan	Girona
Maimi	
Manetes, Josep	Sant Feliu de Guíxols
Manetes, Manel	Girona
Manetes, Rosa	Sant Feliu de Guíxols
Maratonas	
Marca, T.	
Marca i Cia	Girona
Marca i Anglada, Tomàs	Girona
Mares	Portbou
Mariezcurrena i Corrons, Heribert	
Mariezcurrena, Ignasi	
Marimon, J.	
Marimont	
Martí, Joan	Barcelona
Martí, Josep	Girona
Martí, Ramon	Girona
Martí i Bruguera	
Martínez, Emili	Lloret de Mar
Martínez, J.	Olot
Martínez, V.	Olot

Martínez, Llorenç	Sant Feliu de Guíxols
Mas	
Mas, Arxiu	
Masaguer i Cia.	Girona
Masaguer, M.	
Masaguer i Vidal, Ramon	Torroella de Montgrí
Masaguer y Cia., Ramon.....	Girona
Masaguer i Vidal, Joaquim	Girona
Masaguer i Vidal, Ramon	Girona
Masaguer i Moore	Figueres
Masferrer, Antoni	Figueres
Masgrau	
Masó i Valentí, Joan	Girona
Masó, Josep	Girona
Masó, Juli.....	Girona
Massó, J.	
Mas i Zaldua	
Mataró, Josep	Girona
Matas, Francesc.....	Girona
Mateu i Duran, Francesc	Banyoles
Mateu i Tarafa, Jacint	
Mateu i Tarafa, Josep	
Maura, Lloansi-	
Mauri i Aulet, Amadeu	Bisbal, La
Mauri i Aulet, Amadeu	Sant Feliu de Guíxols
Mauri i Aulet, Amadeu	Girona
Mauri i Aulet, Amadeu	Olot
Mauri i Aulet, Amadeu	Argentina
Mauri, Colon	
Mauri i Rado, Jesús	Girona
Mauri i Rado, Jesús	Sant Feliu de Guíxols
Mauri i Rado, Jesús	Ripoll
Mauri i Rado, Jesús	Puigcerdà
Mauricio	
Mellet, August	Girona
Merletti, A.	
Miralpeix i Carreras, Tomàs	Castelló d'Empúries
Miralpeix, Tomàs	Anglès
Moderna, Fotografia	Sant Feliu de Guíxols
Moderna, Fotografia.....	Girona
Moderna, Fotografia	Bisbal, La
Monteys, S.	
Montsalvatge, F.	
Moore, Masaguer, I.	Figueres

Moratonas	
Morell, J.	
Morer, E.	Olot
Morera, J.	
Muñoz.....	Palafrugell
Mur, Francesc	Sant Feliu de Guíxols
Mur i Dargallo, Ricard.....	Sant Feliu de Guíxols
Mur i Dargallo, Ricard.....	Palamós
Mur i Dargallo, Ricard.....	Palafrugell
Museu	
N.N.	
Nonell, J.	
Novell.....	Portbou
Nyssen, Juli.....	Sant Feliu de Guíxols
Obermaier, H.	
Oriol	
Palahí	
Pal	
Pallí, Juli.....	Palamós
Palou.....	Lloret de Mar
Pardo	Figueres
Pardo	Olot
Pascual i Jofre.....	Blanes
Pascual i Jofre.....	Palafrugell
Pascual, F.....	Blanes
Patxot, J.M.	Sant Feliu de Guíxols
Patxot, Rafael.....	Sant Feliu de Guíxols
Pereferrer i Barber	Girona
Pereferrer i Barber	Torroella de Montgrí
Pereferrer i Barber	Banyoles
Pérez, Antoni.....	Figueres
Pérez Argemí, J.	
Pérez, E.	
Pérez i Perxes, Lluís	Figueres
Pérez i Salvatella, Ricard	Figueres
Pérez i Verdú.....	Girona
Pi	
Pigem, Manel	Banyoles
Pinedo.....	Girona
Piñeiro	Ripoll
Pi i Suñer	
Planells.....	Sant Feliu de Guíxols
Polbach i Soler, Magí.....	Figueres
Polbach i Soler, Magí.....	Girona

Polbach i Soler, Magí.....	Sant Feliu de Guíxols
Polbach y Bertran	Sant Feliu de Guíxols
Pons i Girbau, Josep.....	Blanes
Portabella	
Puig Cubinya	
Puiggarí.....	Girona
Puiggarí e hijo, Fot. Gerundense	Girona
Pujol, Bonet i.....	Girona
Pulve, A.	
P. i C.	
Raguer	
Raich	
Raurich	
Reig, P.	
Reina i León, Ramon.....	Girona
Ribera	
Ricart	
Riera	
Rigau i Abril, Pere	
Rizo, Ricard.....	Sant Feliu de Guíxols
Roca, J.	
Rocafiguera, M.	
Roig	
Roisin	
Romani	
Romero, J.	
Rubio, N.	
Rutllan	
Sabater	Sant Feliu de Guíxols
Sabés.....	Figueres
Sadó	
Sagarra-Torrents	
Sagrera	
Sagristà i Ventura, Josep Francesc	Girona
Sagrist.....	Barcelona
Sala	
Salabert.....	Figueres
Salvaire i León, Joan	Figueres
Sánchez, Lluís.....	Sant Feliu de Guíxols
San Miguel	
Sanner, Hug	Palamós
Sans i Bonilla, Jaume	Figueres
Sargatal, P.	
Senges, Maria	Girona

Seriñana, Octavi	
Serra i Gipulo, Bartomeu	Girona
Serradell	Bisbal, La
Serradell	Olot
Sey	Girona
Sintas	
Solà, B.	
Soler, J.	
Soler i Batlle	Sant Feliu de Guíxols
Stengler, A.	
Subias, J.	
Surroca, P.	Camprodon
Teixidor i Guix, Narcís	Girona
Terrades	
Thomas	
Thos	
Tó i Aruart, Juli	Girona
T.V., A.	
Torrent i Crous, Pere	Lloret de Mar
Torres	
Tort i Bofill, Jaume	Figueres
Turró, Joaquim	Figueres
Unal Hmos.	Barcelona
Unal y Font	Figueres
Unal i Belluga	Girona
Unal i Marca	Girona
Unal i Polbach	Figueres
Unal i Ricoma, Octavi	Girona
Unal d'Ala, Joan	Barcelona
Unal d'Ala, Amis	Girona
Unal i Ricoma, Emili	Girona
Unal i Anhelergues, Octavi	Girona
Unal i Anhelergues, Isidre	Figueres
Unal i Ricoma, Emili	Molins de Rei
Unal, Octavi	Molins de Rei
Unal i Pages	
Ultonia Valor	Girona
Universal, Fotografia	Girona
Valdés, Juli	Sant Feliu de Guíxols
Vallmajor i Perpiñà, Pere	Girona
Valls, J.	
Valls, P.	Sant Feliu de Guíxols ?
Vélez	Olot
Verdaguer, C.	

Vidal, F.	
Vidal, J.	Sant Feliu de Guíxols
Vidal, L.	
Vidal, L. M.	
Vidal-Ventosa	
Viguer, Elies.....	Puigcerdà
Vilà, Amadeu.....	Banyoles
Vilà i Aulí, Angel.....	Olot
Vila y Ca.....	Bisbal, La
Vilallonga, Martí	Sant Feliu de Guíxols
Vilalta, R.	
Vila i Riera, Jaume	
Vilarrasa, G.	
Vilarrubies	Banyoles
Vilaseca, E.	
Vinardell	Olot
Viñas	Girona
Viñolas i Planas, Joan	Girona
Viñolas, Emili	Olot
Vintro, J.	
Virgili i Borrás, Josep.....	Girona
Vives	Ripoll